

Forsvar av Svalbard?

Av overlege Johan Scharffenberg

II.

Det amerikanske tidsskrift *Foreign Affairs* brakte i heftet for første kvartal 1951 (s. 263—275) en artikkel «Europe's Northernmost Frontier» av John J. Teal, junior. Jeg har selv ikke opplysninger om forfatteren, men at et så ansett tidsskrift gir ham plass, bør være en garanti, artikkelens innhold tyder også på at han kjenner emnet godt.

Redaksjonen opplyser at Teal er «student of Arctic problems» og var flivver i krigen.

Med «Europas nordligste front» mener han Svalbard, og han tar særlig sikte på forsvaret av denne front.

Han nevner straks nøytraliseringspåbudet i traktaten av 1920 og fortsetter:

«I et fjerdedels århundre har Norge samvittighetsfullt overholdt traktaten. Ingen befestninger er blitt bygget på Svalbard. Men i dag er tallforholdet mellom russere som fra 1947 er sendt til området, angivelig kullgrubearbeidere, og nordmenn tre til en. Hemmelighet omgir de russiske foretagender. Imidlertid er kullutvinningen åpenbart ikke Sovjetnybyggernes eneste virksomhet; skjønt der er tre ganger så mange russere som nordmenn, klarer de bare å bryte en tredjedel så meget kull — omkring 100 000 tonn årlig. Russerne har tilhold omkring Isfjord, det viktigste bosettelsesområde, på en slik måte at de kan underlegge seg Svalbard «hvilken som helst morgen før frokost».

Det er blitt lagt lite merke til denne utvikling, men den er bemerkelsesverdig, ti et angrep på det ubefestede Svalbard ville umiddelbart trekke De forente Stater inn etter Atlantpaktens regler» («— an attack on unfortified Svalbard would directly involve the United States under the terms of the Atlantic Pact»).

Forfatteren gjør så rede for Svalbards geografi, klima og historie. Tyskerne forstod først Svalbards strategiske viktighet og foretok undersøkelser av øygruppens brukbarhet som marinebase, navnlig for ubåter. Under den første verdenskrig ble det tatt skritt for å hindre tyskerne i å bruke Spitsbergen som base (s. 268).

Da de baltiske statene ble selvstendige etter den første verdenskrig, ble Russlands adgang til Østersjøen sterkt innsnevret. Det førte til økt interesse for Nordspassasjen og derved for Svalbards kull, med flere russiske anlegg der

Senere har oppdagelsen av store kull-leier på det arktiske fastland gjort driften på Svalbard mindre økonomisk viktig (s. 270).

Etter kampene på Svalbard reiste Russland høsten 1944 krav om revisjon av traktaten av 1920. På grunn av et nytt krav i 1946 underrettede den norske regjering de andre signatarmakter. *Times* gjorde i januar 1947 rede for Sovjets planer, og spørsmålet vakte oppmerksomhet. (Disse forhold er omtalt i den første artikkel).

I 1947 sendte Russland grubearbeidere til Svalbard og gikk i gang med en forsterket utvikling av sine anlegg.

«Den største hemmelighet råder i deres foretagender, men to springende punkter er tydelige: at grubene er ulønnsomme, og at omfanget av den oppbygging som russerne foretar, og antallet av russere på øygruppen ikke står i forhold til kullbrytningens rimelige krav».

Hvis Norge hadde gått med på felles forsvar, ville traktaten av 1920 blitt ugyldig. Forfatteren antyder at Russland da kunne erklært Svalbard som «terra nullius» og annektert øygruppen. Eller Russland kan simpelthen befeste sitt område på Svalbard og derved få makten over det hele (s. 272).

Blant de norske grubearbeidere er det bare «en håndfull kommunister» som ikke får adgang til det russiske område.

Nordmennene taler ofte om at flere av de russiske direktører er militærflyvere, at russiske skip som angivelig skal hente kull, kommer dit helt lastet, at forlatte grube-ganger kan tjene som utmerkede arsenaler. Kanskje mest interesse av alt har det at de russiske arbeidere hovedsakelig er unge menn i militær tjenestealder og slett ikke er typiske for et samfunn av grubearbeidere. Da russerne er tre ganger så mange som nordmennene, kan de når som helst legge hånd på det ubefestede norske samfunn.

Forfatteren mener at en av hovedårsakene til at forhandlingene om et skandinavisk forsvarsforbund brøt sammen var at Sverige nektet å ta Svalbard med i avtalen (s. 273).

(Spørsmålet ble drøftet, men hovedårsaken var Norges ønske om tilslutning til Atlantpakten).

Etter «sektorprinsippet» for opp-

deling av polarområdet vil forskyvningen av russisk område vestover (Petsamo) kunne føre til utvidede russiske krav.

Forfatteren påstår at det nå er «en usunn fatalisme i Finnmark». De gode naboforhold på grensen mot øst er forbi. «I Syd-Varanger og Pasvikdalen har russerne organisert Norges største samling av kommunister» (s. 275).

Finnmarkingene «trekker på skuldrene. De vet at hvis det blir krig, vil de bli overrent praktisk talt uten motstand. Svalbards betydning i forhold til forsvaret av Finnmark kan vanskelig bli overdrevet». Forfatteren mener at Svalbard kan spille en rolle i russernes ubåtprogram.

Russland kan også komme i besittelse av Svalbard «simpelthen ved økonomiske midler». Det norske kullkompani kan ikke konkurrere med de polske kull. «Skulle den norske regjering unnlate å gi kompaniet økonomisk støtte, vil det bryte sammen. Da ville russerne nesten automatisk bli eiere på Svalbard». Derfor burde Norge oppfordre andre signatarmakter til anlegg der.

Er dette avhandlingens egentlige formål? Er den inspirert fra interesse hold?

I hvert fall fortjener avhandlingens oppmerksomhet.

Kan norsk overhøyhet bli hevdet på det russiske område? Står russerne under norsk lov? Kan den norske sysselmann fritt kontrollere virksomheten?

Kanskje er det atskillig sannhet i den danske uttalelse: «Den norske suverenitet over Spitsbergen er ret illusorisk».

Johan Scharffenberg.

114852